

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Минчо Георгиев,
ИЕФЕМ - БАН

на научните трудове, представени по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“, област на висшето образование 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Българска етнология. Народна медицина)

за нуждите на Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ обявен в „Държавен вестник“ бр. 48/ 28. 06. 2022 г.

За обявения конкурс документи е подал единствено гл. ас. д-р Виолета Калинова Коцева-Попова.

Виолета Коцева завършва през 1999 г. с отличен успех магистратура по история и специализация по Етнология в Историческия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“. От 2000 г. е зачислена като редовен докторант към Института по етнология и фолклористика с Етнографски музей към БАН. В периода 2002-2003 е стипендиант на фондация „Алфред Тьопфер“ с Хердерова стипендия за едногодишно обучение във Виенския университет. През 2010 г. той защитава докторска дисертация на тема „Хигиена на българите. Етнологички аспекти“. От 2010 г. е асистент в ИФ на СУ, а от 2011 г. главен асистент.

Вече 20 години д-р В. Коцева води семинарни занятия, лекции и специализирани курсове етнология и културна антропология, в това число Етнология на Балканите, Медицинска антропология, Методи на етнологичките проучвания и др. През този период се утвърждава като компетентен и авторитетен преподавател. Член е на Издателския съвет на ИФ, от 2020 г. е координатор по програма Еразъм на ИФ, а от същата година е и директор на Център „Родопи“ към СУ. Виолета Коцева е член на

Националният съвет по нематериално културно наследство към ЮНЕСКО, както и на Националната комисия „Живи човешки съкровища“. Тя е съставител на сборници, участник в редколегии, участник в престижни научни национални и международни конференции и в 19 научни проекта. В. Коцева е съавтор в различни учебници и учебни помагала. За развитието ѝ като учен говори и сериозната ѝ научноизследователска работа, която се изразява в 2 монографии, 1 студия и 34 статии, учебници, учебни помагала и др.

За участие в конкурса за академичната длъжност „доцент“ кандидатът представя научна продукция, която не само покрива, но и надвишава точките, предвидени в минималните национални изисквания по действащия Закон за развитие на академичния състав на Република България.

В. Коцева е авторка на над 40 научни публикации, като за участието си в конкурса предоставя извадка от 21 заглавия (2 монографии, 1 студия и 18 статии) в авторитетни юбилейни и тематични сборници. Широкият кръг от въпроси на етнографията, културната и медицинската антропология в публикациите ѝ свидетелства за широтата на нейните интереси като утвърден университетски преподавател. Тематичният кръг на класическата етнография е представен от традиционната хигиена, етнографията в училищните програми и в следдипломната квалификация на учителите, системата на дара, конфесионалните взаимодействия в населени места със смесено население, етнокултурното наследство и идентичност.

Традиционната медицина в предметното поле на медицинската и културната антропология е застъпена в най-големия масив от публикациите, които ѝ отреждат водещо място сред изследователите в тази научна област. Предмет на нейните научни интереси са всички елементи от медицинско-антропологичната проблематика: теренните ѝ изследвания са с решаващ принос в документирането на традиционните медицински

практики в България в края на XX век; взаимодействието между академичната и традиционната медицина е показано като исторически необходим феномен, тя е пионер във въвеждането на медицинската антропология в университетските програми по етнология и е автор на широкомащабно многогодишно изследване върху традиционната медицина в страната въз основа на голям масив от собствени теренни изследвания. Последното е приложено като решаващо свидетелство за хабилитацията на Виолета Коцева, като кандидат за академичната длъжност „доцент“ и затова ще спра вниманието си по-специално върху него.

В. Коцева избира за основна цел на своето изследване механизма на съвместно съжителство на традиционната и научната медицина, който тя хипотетично полага като конкурентно съизмерване и синхронно съществуване между тях. В рамките на така поставената цел тя търси отговор на въпроса дали индивидуални и личностни характеристики предопределят обществени процеси. С този въпрос тя излиза от общоприетия възглед от когнитивно доминирания начин на живот през последните 2500 години от дълготрайното време на метафизическото мислене. Като свежда личностната характеристика до мистична дарба, спусната свихе, тя си отказва достъп до друг тип разум, в чието ирационално поле се осъществява традиционната медицина. Веднага следва да отбележа, че това не е упрек към нейната работа, а рутинна предпоставка за дирения в полето на историята на манталитета. И това, което решително различава традиционния от школувания лечител, е отказът на първия да се определи като носител на познаващия разум и на неговата социална парадигма като система на разменната стойност в замяна на творческото смисло-строително изкуство и на социалната система на дара. Апропо, големият български лекар (и ректор на СУ) проф. Ал. Станишев дели пациентите си на бедни и богати и препоръчва на своите млади колеги да

определят точната сума като хонорар от богатите и „колкото обичат“ от бедните.

Редица обществени предпоставки благоприятстват нарастващия интерес към традиционната медицина в края на ХХ и началото на ХХІ век и Коцева анализира техния принос за това: преходът от държавно-планова към пазарна икономика, растящите социални неравенства, затрудненият достъп до медицинска грижа, повишени нива на психо-соматична зависимост и религиозност и др.

Чрез изследването на конкретни лечителски практики сред населението от различни етнографски групи, авторката се домогва до обща картина на традиционно-медицинското лекуване. Многогодишните посещения на терена, близките контакти, неформалното общуване и включеното наблюдение допринасят за пълнота и достоверност на картината с участието на всички видове традиционно-медицински специалисти по баене, гадателство, чакъркчийство, билколечение, био-енерго-терапия, леене на куршум и други с акцент върху автобиографичния метод, разкриващ изключителността и избраничеството им в тяхната селищно-битова среда. Специален е интересът ѝ към динамиката на образа на традиционно-медицинския лечител в постмодерната действителност. Житетските разкази на лечителите повтарят стереотипния им образ през последните най-малко 100 години (наследственост, преживяна тежка житетска драма или клинична смърт, посвещаване на сън или наяве от светец или предходник лечител, избраничество). Новите черти в този портрет се отнасят до стремеж към самообразование, конкурентно съотнасяне с дипломираните медици, гаранции срещу нанасяне на вреди, афиширана религиозност, масови поклонничества на свети места и лечебни извори.

Защо се възражда авторитетът на традиционните лечители? Авторката представя широк спектър от мнения, между които водещите са две: високо специализираната модерна медицина е недостъпна за мнозинството от населението и постмодерният човек се нуждае от персонализирано отношение, а не като един от многото същи като него. За традиционния лечител това не е затруднение, защото в архаичното и традиционното общество всеки човек е уникална конструктивна цялост, чужда на системата на битието като тирания на същото.

Огромният изворов материал, с който кандидатката разполага, с цената на дългогодишни усилия крие вълнуващи възможности и за исторически диахронен прочит, не само защото етнологията е историческа наука, а защото традиционната медицина е архаична по своя произход и като такава е условие за възможност на научната. В този смисъл ѝ предстои перспективата за нови дирения.

Важно е да се има предвид, че традиционната медицина е персонално ангажирана със своя пациент, не защото го разбира като ценност, а като неповторимо цялостно телесно единство, свободно от категориалните тотализации битие, Бог, държава и пр. Това тяло е разцелостено и се нуждае от оцялостяване и затова в българския и в други индоевропейски езици „исцеление“ значи „правя нещо цяло“ и „лекувам“.

В заключението на своя труд авторката сочи следните по-важни черти на българската народна медицина в началото на XXI век:

1. Традиционният лечител не рядко е единственият събеседник, който съпреживява драмата на страданието, на изключените от езика на науката съвременници.
2. Този лечител разчита на своя креативно-инструментален довербален опит.

3. Фокус за вниманието на този лечител е общият адаптационен синдром, който побира в себе си всички фолклорни болести.
4. Той предлага своя свободен от императивите на социалната необходимост достъп до здравни грижи
5. Лечителят и неговият пациент споделят общ доконцептуален проект за свят.
6. Традиционната медицинска помощ се осъществява извън системата на разенната стойност в тази на архаичния дарообмен.

Заклучение:

Като имам предвид ползотворната многолетна теренна работа за създаване на архивно богатство за историческата етнология и за медицинската антропология в Република България, педагогическия опит при осъществяване на редица учебни програми и курсове и при научното ръководство на дипломанти, както и авторството на широкомащабния хабилитационен труд върху традиционната медицина, препоръчвам на Уважаемото жури да присъди на Виолета Коцева академичната степен „доцент“.

27. 09. 2022 г.

Гр. София

Рецензент:.....

Проф. дмн Минчо Георгиев